

УДК 340.11

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.1.6>

ПРАВОТВОРЧІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОГО ПРАВА

Мельник Ярослав Ярославович,

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу дослідження проблем
правотворчості та адаптації законодавства України
до права Європейського Союзу
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті досліджуються проблеми правотворчості як феномену соціального права крізь призму філософських і соціальних аспектів, а також методології формування права як феномену. Доводиться, що саме завдяки розвитку науки й освіти розвивається правотворчість як процес, як інструмент.

Також автором аналізуються законодавчі акти та проекти законодавчих актів, які дали змогу відстежити залежність формування правотворчої діяльності завдяки розвитку освітнього та наукового права як складника соціального права.

За результатами дослідження автор доходить висновку, що в арсеналі освітньо-наукового потенціалу з'являється, модифікується (еволюціонує) правотворчість, яка, урешті-решт, постає як сфера інтелектуального продукту соціального права, що сформована завдяки освітньому та науковому соціальному капіталу людини.

Автор доводить, що правотворчість у діалектичному значенні є саме феноменом соціального права, а не права адміністративного, службового, трудового чи то цивільного через те, що засновується на інститутах та інструментах, що впроваджують і сприяють набуттю за фактом творчих здібностей і культури людини, спонукають до творення права як соціального феномену. Соціальний складник лежить у правотворчості наскрізно, як основа та спроможність до здібностей продукувати, утворювати право завдяки професійній правничій компетентності та здібностям. Здатність людини створювати право, генерувати його залежить від соціального капіталу та соціальних спроможностей творчого працівника-правника як суб'єкта правотворчості.

Соціальне право як галузь права настільки спроможна в методологічному сенсі забезпечити правотворчість як процес, наскільки воно є розвиненим інституційно, методологічно. Навіть більше, автор доводить, що стан соціального права залежить саме від людського ресурсу, освітньо-наукового капіталу, культури науки й освіти, у цьому і визначається, на його думку, феномен правотворчості в соціальному праві.

Ключові слова: правотворчість, соціальні права, соціальне право, освітнє право, наукове право, соціальний капітал, соціальне законодавство, витоки (джерела) правотворчості.

Melnyk Yaroslav. Lawmaking as a phenomenon of social law

The article examines the problems of lawmaking as a phenomenon of social law through the prism of philosophical and social aspects, as well as the methodology of law formation as a phenomenon. It is proved that it is thanks to the development of science and education that lawmaking develops as a process, as a tool.

Also, the author analyzes legislative acts and draft legislative acts that made it possible to trace the dependence of the formation of lawmaking activity due to the development of educational and scientific law as a component of social law. According to the results of the study, the author comes to the conclusion that in the arsenal of educational and scientific potential, lawmaking will appear, modify (evolve), which ultimately appears as a sphere of intellectual product of social law, which is formed thanks to the educational and scientific social capital of a person.

The author proves that law-making in the dialectical sense is precisely a phenomenon of social law, and not administrative, official, labor or civil law, because it is based on institutions and tools that implement and contribute to the acquisition of the creative abilities and culture of a person, encourage the creation of law as a social phenomenon.

The social component lies in law-making throughout, as the basis and ability to produce, form law thanks to professional legal competence and abilities. The ability of a person to create law, to generate it, depends on the social capital and social capabilities of the creative worker-lawyer, as a subject of law-making.

Social law as a branch of law is as capable in a methodological sense of ensuring lawmaking as a process as it is developed institutionally and methodologically. Moreover, the author proves that the state of social law depends precisely on human resources, educational and scientific capital, the culture of science and education, and this is what determines, in his opinion, the phenomenon of lawmaking in social law.

Key words: lawmaking, social rights, social law, educational law, scientific law, social capital, social legislation, origins (sources) of lawmaking.

Вступ. Ставити питання про правотворчість – означає ставити насамперед питання про те, де, за яких умов твориться право, у кого чи то завдяки кому з'являється така можливість? Адже не так ідеться про «творчість» і «право», як переноситься акцент на засновницький момент потенційної здатності створювати початок, появу, первинність, засновництво тощо.

У відступ від філософських сентенцій стає очевидним, що феномен правотворчості відтворюється (стає можливим) завдяки соціальним відносинам, соціальним взаємозв'язкам і соціальному потенціалу, який склався в тій чи іншій країні, посеред конкретної соціальної групи людей, колективу тощо.

Видається, що право, як деяка можливість творити, належить насамперед соціальним істотам, що більше соціального змісту у творчості, то більше можна вести мову про вміст права в соціальних відносинах.

Отже, постановка проблеми у ключі правотворчості як феномену соціального права спонукає нас до проведення дослідження на предмет правотворчості в розрізі соціального права.

Стан дослідження. Питання правотворчості становило неабиякий науковий інтерес для вітчизняних і закордонних дослідників. Зокрема, проблемами правотворчості переймалися такі вчені, як А. Б. Гриняк, С. М. Гусаров, М. М. Великанова, Н. С. Кузнєцова, І. П. Козінцев, В. С. Ковальський, А. М. Колодій, М. М. Костицький, О. О. Кот, Н. В. Кушакова-Костицька, Н. В. Міловська, М. Б. Мельник, Д. І. Сіроха й інші.

Так, В. С. Ковальський та І. П. Козінцев вивчали теоретичні та логічні засади правотворчості й у підходах до дослідження переймалися питаннями етики

правотворення, етики (моральності) правотворців, етики моральності права, взаємозв'язку правотворчості та правосвідомості («Правотворчість: теоретичні та логічні засади», 2005 р.) [12, с. 4, 7, 8]. Навіть більше, у дослідженні проблем правотворчості розглянули теоретичні засади правотворчості, правотворчу лінгвістику, методологічні засади нормопроектування, засади правотворчого процесу тощо [12, с. 13–39, 41–58, 59–70, 71–97, 116–144]. Попри це, учені все таки торкнулися у своєму дослідженні соціального питання, зокрема розглянули питання «навчання нормопроектувальників в інших країнах» на італійському та польському досвіді [12, с. 170–182]. Проте зазначені підходи навряд чи можна вважати такими, що цілком розкривають проблеми правотворчості як соціального феномену, оскільки не відстежується питання ідеї та сутності соціального права безпосередньо, його функціонального покликання та призначення в цьому ключі постановки проблеми.

Дослідження Д. І. Сірохи «Нормотворчість суб'єктів трудового права: проблеми теорії та практики» (2020 р.) [25], хоч було проведене крізь призму елементів правотворчості соціального права (трудового права та нормотворчості), однак не висвітлювало ідеї місця феномену правотворчості в соціальному праві через те, що вибраний ученим підхід є вузьким, специфіка якого не розкриває ані соціального потенціалу суб'єктів соціального права, ані взаємозв'язку з появою «правотворчості».

У колективній науковій праці за редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської («Правотворчість в Україні: перспективи законодавчого врегулювання», 2022 р.) крізь призму правотворчості

отримано науково обґрунтовані результати в частинах «систематизації законодавства», «ієрархії нормативно-правових актів», «статусу суб'єктів», «нормопроекування», «експертизи» тощо [16]. Проблеми соціально-правового напрямку не розкриваються через специфіку акценту на законодавче регулювання.

С. М. Гусаров вважає, що на тлі гострого дефіциту наукових досліджень сутності та змісту, а також значення правотворчої діяльності та правоутворення постає необхідність створення за допомогою науковців і практиків науково обґрунтованої концепції правоутворення, вироблення концептуальних підходів до законотворчості тощо [5, с. 58]. За такого висновку можна дійти думки про те, що в ньому відображається соціальний елемент, що пояснюється необхідністю посилити освітньо-науковий рівень учених щодо однієї проблеми, пов'язаної із правотворчістю.

М. М. Костицький і Н. В. Кушакова-Костицька вивчали філософські проблеми правотворчості та солідарні з іншими дослідниками щодо висновку про те, що коли правотворчість будуть досліджувати як цілісність, з виявленням філософської, психологічної, соціальної, політологічної складових частин процесу, тоді і практична сторона правотворчості <...> буде якісною [14, с. 12]. За такого підходу стає очевидним, що дослідження проблем правотворчості так чи інакше торкається соціології, філософії тощо, та необхідності їх аналізу з погляду права, зокрема, методологічних навичок і прийомів, уміння застосовувати міжгалузеві, галузеві дослідження, які, урешті-решт, лежать у ключі освіти, науки, як соціальної спроможності вченого, дослідника.

Торкнувшись питання соціального змісту правотворчості, було б доречно звернути увагу і на дослідження О. В. Епель (2020 р.), яка вивчає проблеми захисту конституційних соціальних прав і визначає прогалини правового їх регулювання. Вона слушно виокремлює ті, які, на нашу думку, безпосередньо пов'язані із правотворчою діяльністю, зокрема: «<...> прогалини, що стосується захисту права на освіту <...>; відсутність критеріїв для прогнозування кількості здобувачів <...> освіти <...>» [10, с. 340]. І хоча

такі підходи досить умовні щодо безпосередньо правотворчості, але вони так чи інакше лежать у ключі демонстрації кінцевих проблем відсутності взаємозв'язку правотворчості із соціальним правом, місцем соціального права у праворегулятивному процесі правотворчої діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу правотворчості як соціального процесу та продукту соціального права. Вирішення цього завдання надасть можливість відстежити основні взаємозв'язки стану соціального права із правотворчим процесом, визначити особливості впливу освітньої та наукової складових частин на ефективність правотворчого процесу і, як наслідок, посилити роль і функцію правотворчості.

Виклад основного матеріалу. Якщо підходити до розкриття проблеми правотворчості як феномену соціального права, доцільно звернутись до енциклопедичної довідки для уточнення елементів і розуміння терміна «феномен».

Так, термін «феномен» у перекладі із грецької означає «те, що з'являється» [26, с. 665, 666]. У філософському словнику під цим терміном подається розширене уточнення поняття «феномен». Зокрема, пропонується розуміти будь-які підлеглі спостереженню предмет, факт, подію чи процес, що виступають об'єктами чуттєвого споглядання (наприклад, кольори, звуки, запахи), на противагу всьому тому, що охоплюється завдяки розмислу, розуму, інтелекту, тобто є умосажним. У сучасній філософії термін «феномен» інколи використовується на позначення факту, події, процесу тощо, що безпосередньо охоплюється органами чуття до того, як буде висловлене будь-яке судження про нього [26, с. 665, 666].

В об'єктивному розумінні право відображає функціональну спроможність, тобто має функції. У теорії права виокремлюють серед інших таку важливу функцію, як «соціальна функція права». Право виконує визначену соціальну роль право і є насамперед соціальним регулятором суспільних відносин.

Уважається, що в соціальному вимірі право дозволяє продемонструвати цінність для конкретного суспільства, яка проявляється в тому, що право захищає його

фундаментальні цінності, забезпечує його нормальне існування та розвиток, гарантує впорядкованість суспільних відносин, цілісність, солідарність соціуму, сприяє реалізації прав його членів [15, с. 45].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX (далі – Закон № 3354-IX від 24 серпня 2023 р.), визначено, що «<...> правотворча діяльність – це діяльність, що здійснюється суб'єктом, визначеним ст. 4 цього Закону, з метою (1) планування розроблення та ухвалення (видання) нормативно-правових актів; (2) розроблення проєктів нормативно-правових актів; (3) ухвалення (видання) нормативно-правових актів; (4) ведення обліку нормативно-правових актів; (5) здійснення правового моніторингу <...>» [18].

У юридичній енциклопедії під час розкриття питання про «правоутворення» зазначається, що формування права є складним, багатоаспектним соціальним процесом, який зумовлений взаємодією об'єктивних і суб'єктивних чинників, що визначають і забезпечують утворення нових норм права [3, с. 600]. Оскільки він сформований за допомогою «соціального процесу», доречно звернути увагу на цей елемент «правоутворення», розглянути його детальніше.

І. А. Бондар досліджує проблеми права працівника на творчість і його захист (2021 р.), цілком слушно підходить до вирішення порушеної проблеми та констатує, що правове регулювання творчості як категорії трудового права здійснюється через три групи відносин, які становлять її зміст, а саме: відносини, пов'язані із правовим забезпеченням реалізації своєї здібності до творчості суб'єктами трудових правовідносин; відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією суб'єктивного права на творчість та/або виконання юридичного обов'язку творити (організація творчої праці); відносини, пов'язані із правовим регулюванням умов створення та використання інтелектуальних творчих трудових досягнень працівника [2, с. 76–77].

У ч. 1 ст. 4 Закону № 3354-IX від 24 серпня 2023 р. визначені учасники правотворчої діяльності, до яких віднесено: (1) суб'єкта правотворчої діяль-

ності; (2) суб'єкта правотворчої ініціативи; (3) суб'єкта забезпечення правотворчої діяльності; (4) заінтересованих осіб [18]. Наприклад, у ч. 4 цієї статті законодавець закріпив положення про те, що «<...> суб'єктами забезпечення правотворчої діяльності для цілей цього Закону є допоміжні органи суб'єктів правотворчої діяльності та особи, які виконують завдання наукового, юридичного, експертного, консультативного, технічного й інших видів забезпечення правотворчого процесу <...>» [18].

І. А. Бондар концептуально доходить висновків про потребу диференціювати понятійно-категоріальний апарат трудового права в аспекті визначення правового статусу творчих працівників і змісту їхньої діяльності. А саме, учена, наприклад, визначає, що творчий працівник – особа, що виконує трудову функцію, основним змістом якої є творча діяльність на підставі трудового договору; творчоздібність – особиста та/або ділова якість працівника, яка комплексно характеризує його потенційні та фактичні можливості до прояву творчості, необхідні для виконання роботи визначеного роду відповідно до професії, спеціальності, кваліфікації; а творча праця – це праця, яка за змістом є втіленням працівником свого чи чужого творчого задуму різними способами та засобами життєдіяльності людини в різних формах, зумовлена характером праці за відповідною професією, кваліфікацією, спеціальністю [2, с. 76].

У п. 21 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI (далі – Закон № 2778-VI від 14 грудня 2010 р.) наведено визначення поняття «творча діяльність», що законодавець пропонує розуміти як «<...> діяльність зі створення, інтерпретації та виконання творів <...>» [19].

За таких обставин стає очевидним, що питання творчості тісно пов'язане з культурою, працею, розвитком суспільства, де яскраво відстежується роль еліти у творчій діяльності. Тут важливо детальніше проаналізувати взаємозв'язок, власне, на філософсько-соціальному рівні.

У соціальній філософії розкривається проблема творчої діяльності народу як основи суспільного розвитку та зазнача-

ється, що народ сам є суб'єктом власної долі, несе відповідальність за свою історію перед нащадками. Народ – головний суб'єкт суспільно-історичного розвитку. Де мисляча еліта пропонує народові ті чи інші шляхи розвитку. Керівна еліта спрямовує й організовує його практичні дії. А творча еліта відтворює духовні, естетично-моральні, релігійні загальнокультурні надбання, узагальнює їх і легалізує в контексті загальнокультурних надбань людської цивілізації [1, с. 401; 9]. Також зазначається, що всі форми та способи духовності, куди відносяться наука, релігія, мистецтво та мораль, є ефективними засобами пізнання, освоєння світу. Вилучення будь-якої із цього процесу збіднює його, спотворює теоретичну модель дійсності, що, безперечно, спричиняє деформації соціальних технологій [1, с. 443]. По суті, правотворчість і є соціальною технологією, яка здатна відобразити наслідки соціальних взаємозв'язків і продуктивність соціальних процесів.

Адже, наприклад, наукове пізнання є цілеспрямованим процесом ідеального освоєння світу. Його продукти не лише відтворюють в ідеальній формі наявну реальність, а й відображають її об'єктивні закономірності з погляду перетворень і змін, що відбуваються завдяки практичній діяльності людини [1, с. 464]. Предметно, що саме «перетворення і зміни» здатні відбутися у практичній діяльності людини, унаслідок наукового пізнання. «Перетворення і зміни» як частина соціального процесу відображають паралелі правотворчості завдяки соціально-освітнім передумовам. Де «<...> без спілкування людей один з одним не може бути й мови про появу суспільної свідомості. Вона виникає як відповідь на потребу у спілкуванні, обміні інформацією, узгоджені дій, взаємопідтримці людей у боротьбі із зовнішніми обставинами. Свідомість, сформована на підвалинах комунікації, забезпечує взаємозв'язок людей у процесі їхньої взаємодії, життєдіяльності, праці ...>» [1, с. 465].

Учена-економіст О. І. Жилінська досліджує проблеми науково-технічної діяльності в контексті самоорганізації та зазначає, що трансформації, що відбулися в господарському та соціокультурному

середовищі на європейських і північно-американських теренах до кінця XIX ст., відображають появу нового типу суспільства – техногенного суспільства, де одним із головних чинників його становлення виступила науково-технічна діяльність, що у своєму поступі досягла рівня самоорганізованої системи [8, с. 520]. Навіть більше, дослідниця зазначає, що «<...> організаційно-економічні аспекти зародження науково-технічної діяльності характеризує панування натурального господарства та соціокультурного середовища традиційного типу суспільства. За таких умов тогочасні теоретичні й емпіричні знання були неформалізовані й невіддільні від їх носіїв, практично не залучалися до господарського обігу, що було розімкнено з виходом книгодрукування <...>» [8, с. 525]. За таких умов убачається, що й в економіці трансформація і еволюція відбувались завдяки змінам в освітньо-науковій (соціальної) сфері.

У процесі розгляду питання культури як специфічної соціальної реальності у філософії права зазначається, що один бік людської діяльності – це обробка природи людьми, другий бік – обробка людьми людей. Де культурна людина, на відмінну від дикуна, – це людина, у якій внутрішнє життя, поведінка, манери та зовнішність «обтесані», «оброблені». Тому культура визначається за філософсько-правового підходу як деякою мірою людське в людині, характеристикою розвитку людини як суспільної істоти [6, с. 324]. Саме ці процеси відображаються як людинотворчі процеси, де культура людини є невіддільною від неї як соціальної істоти. Вона є засобом саморозвитку людини, мірою «олюднення» самої людини, мірою людяності її ставлення до природи, суспільства, інших людей, до самої себе [6, с. 328].

За ідеєю, соціальне право призначене для реалізації та захисту не тільки індивідуальних прав громадян, а і їх сукупної охорони. Уважається комплексною галуззю права та новою. Прикметно, що до переліку галузей права, які становлять соціальне право, у юридичній енциклопедичній довідці пропонують відносити: право соціального забезпечення, трудове право, екологічне право, земельне право, медичне право, *освітнє право*

та житлове право (курсив власний – Я. М.) [4, с. 707].

У Додатку № 1 розпорядження Голови Верховної Ради України «Про Науково-консультативну раду при Голові Верховної Ради України» № 503 від 30 грудня 2021 р. визначено назву та склад секцій [24]. Зокрема, одна із секцій присвячена таким комплексним питанням роботи Науково-консультативної ради (далі – НКР), як «соціальне законодавство». До секції ввійшли так галузі законодавства, як «трудове, житлове, медичне, *освітнє, наукове*, пенсійне тощо» (курсив власний – Я. М.) [24].

За такого підходу стають очевидними тенденції не тільки формування, але й закріплення такої галузі права, як «соціальне право», правотворчі критерії якого охоплюються й освітнім і науковим дискурсом.

Водночас деякими дослідниками виокремлюється освітнє право. Вони зазначають, що освітнє право є комплексним інститутом системи права України, що стрімко розвивається та небезпідставно претендує на статус самостійної галузі права [27, с. 95]; а також, наприклад, освітнє право як актуальний напрям теоретико-правових, соціолого-правових і галузевих юридичних наукових досліджень; освітнє право як елемент (сторона) системи освіти загалом [27, с. 93]. Н. О. Давидова вважає, що поняття «освітнє право» є умовним [7, с. 23], розставляє акценти на тому, що полісемантичне поняття «освітнє право» може вживатися на позначення навчальної дисципліни, юридичної науки або галузі законодавства, однак немає належних підстав стверджувати, що сформувалася така галузь права [7, с. 23]. Урешті-решт, на нашу думку, право на освіту так чи інакше лежить у площині права (правоматерії), де очевидно, що саме освіта є фундаментом для забезпечення творчості у праві, є соціальним інструментом забезпечення якості правотворчості, а право – якості освіти відповідно, через саме право як феномен, виходячи з такого.

Так, у п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII (далі – Закон № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р.) визначено, що «<...> компетентність – динамічна комбінація знань, умінь,

навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність <...>» [20]. Водночас у п. 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII (далі – Закон № 1556-VII від 1 липня 2014 р.) зазначено: «<...> кваліфікація – визнана закладом вищої освіти або іншим суб'єктом освітньої діяльності у сфері вищої освіти та засвідчена документом про вищу освіту сукупність визначених освітньою програмою та здобутих особою компетентностей (результатів навчання) <...>» [21].

Преамбулою Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII (далі – Закон № 848-VIII від 26 листопада 2015 р.) визначено, що «<...> рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання <...>» [22].

Водночас, зважаючи на те, що питання правотворчості пов'язане не тільки з навичками та компетентностями, кваліфікацією, але й притаманне правникам (ученим-правникам), власне, людям із професійними знаннями права, доречно звернути увагу і на цей аспект.

У ст. 1 проекту закону «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» № 7147-1 від 17 жовтня 2017 р. (далі – проект від 17 жовтня 2017 р. № 7147-1) [23] визначено, що «<...> регульована юридична професія – юридична професія, допуск до якої, підтвердження професійних компетентностей (кваліфікацій) регулюються законодавством України <...>» [23]. Також проектом від 17 жовтня 2017 р. № 7147-1 визначено терміни «дослідник права», «допуск до юридичної професії», «правник (юрист)», «юридична освіта» тощо [23]. По суті, можемо відстежити взаємозв'язок і тенденції, власне як і доцільність здійснення правотворчості в сенсі її якості з фахівцями правничої професії, освіти, правничої науки. З іншого боку, ідеться не про що інше, як про соціальне право як галузь права, яке має включати правове регулювання почасти інституту правотворчості.

Попри законодавчі сентенції, не було б зайвим звернути увагу на думку М. І. Іншина та В. І. Щербини, які в дослідженні проблем ідеологічних основ сучасного трудового права доходять одного з таких висновків: основними напрямками соціальної політики, отже, і основними соціальними функціями сучасної держави необхідно визнати постійний розвиток людського потенціалу й інші [11, с. 284]. Адже питання соціальної політики у ключі правотворчості, як і питання соціального капіталу у ключі правотворчості, є надактуальним, бодай тому, що містять спільноємні феномени, зумовлені соціально-правовою дійсністю та потребою якісного й ефективного регулювання правотворчої діяльності завдяки розвитку ідеї соціального права, як і навпаки.

В енциклопедії зазначається, що «соціальний капітал» є терміном, яким у соціології, економіці та політології позначають соціальні уявлення, архетипи й навички, які сприяють співпраці та самоорганізації індивідів у суспільстві [13]. Він відрізняється від інших різновидів капіталу тим, що зростає, а не зменшується під час використання та вичерпується, якщо його не використовувати [13]. Це вказує на взаємозв'язок капіталу з розвитком правотворчого процесу саме завдяки знанням людини (професійні юристи, учені, правники) про право, про освіту та науку, про відношення одних до інших. Адже «<...> соціальний капітал виникає внаслідок активних взаємозв'язків між людьми, у межах яких довіра та спільні цінності зв'язують членів мережі та спільнот і спрошують спільну дію (уважав Р. Патнам) <...>» [13].

Панує думка і про те, що «<...> людський капітал у своєму розвитку є однією з вирішальних складових частин в економіці будь-якої держави, адже інвестування в людину є найефективнішим капіталовкладенням, бо людина спочатку навчається, накопичує, а потім на основі цього розвиває свої практичні навички, які надалі нею реалізуються у практичній роботі, що і забезпечує частку у створенні нових технологій, які формують національне багатство держави, тобто людина

є основною рушійною силою суспільного й економічного прогресу суспільства <...>» [17, с. 70–71]. А «<...> основну складову частину національного багатства становить людський капітал, завдяки якому можуть і будуть розвиватись і примножуватись інші складники національного багатства. Люди становлять рушійну силу розвитку економічних процесів, а де розвинута економіка, там панують добробут і гармонія у відповідних галузях, а могутність і сила держави зростають <...>» [17, с. 73–74]. У цих процесах, вочевидь, правотворчість як інструмент збереження людського капіталу відіграє далеко не останню, а сучасну та провідну роль.

Висновки. У межах висновків варто констатувати, що в арсеналі освітньо-наукового потенціалу з'являється, модифікується (еволюціонує) правотворчість, яка, урешті-решт, постає як сфера інтелектуального продукту соціального права, що сформована завдяки освітньому та науковому соціальному капіталу людини.

Правотворчість у діалектичному значенні є саме феноменом соціального права, а не права адміністративного, службового, трудового чи то цивільного через те, що засновується на інститутах та інструментах, що впроваджують і сприяють набуттю за фактом самих творчих здібностей і культури людини, спонукають до творення права як соціального феномену. Соціальний складник лежить у правотворчості наскрізно, як основа та спроможність до здібностей продукувати, утворювати право завдяки професійній правничій компетентності та здібностям. Здатність людини створювати право, генерувати його залежить від соціального капіталу та соціальних спроможностей творчого працівника-правника як суб'єкта правотворчості.

Соціальне право як галузь права настільки спроможне в методологічному сенсі забезпечити правотворчість як процес, наскільки воно є розвиненим інституційно, методологічно. Навіть більше, автор доводить, що стан соціального права залежить саме від людського ресурсу, освітньо-наукового капіталу, культури науки й освіти, у цьому і визначається феномен правотворчості в соціальному праві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : підручник для вищих навчальних закладів. 4 вид., випр. та доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2016. 552 с.
2. Бондар І.А. Право працівника на творчість та його захист : монографія. Київ : Норма права, 2021. 176 с.
3. Велика українська енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 3 : Загальна теорія права / за ред. О.В. Петришина (гол.) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. 952 с.
4. Право соціального забезпечення. *Велика українська енциклопедія* / за ред. М.І. Іншина (гол.) та ін. Київ : Люділа, 2020. 912 с.
5. Гусаров С.М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Південноукраїнський правничий правопис*. 2015. № 2. С. 55–59. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2015/2/17.pdf> (дата звернення: 30.01.2025).
6. Данильян О.Г., Тараненко В.М. Основи філософії : навчальний посібник. Харків : Право, 2003. 352 с.
7. Давидова Н.О. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин у сфері освіти в Україні і США : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2017. 33 с.
8. Жилінська О.І. Науково-технічна діяльність у контексті самоорганізації : монографія. Київ : Парламентське видавництво, 2010. 552 с.
9. Журавський В.С., Кучеренко О.Ю., Михальченко М.І. Політична еліта України: теорія і практика трансформації. Київ, 1999. 263 с.
10. Епель О.В. Теоретико-практичні основи захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина в Україні : монографія. Харків, 2020. 384 с.
11. Іншин М.І., Щербина В.І. Ідеологічні основи сучасного трудового права України : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 328 с.
12. Ковальський В.С., Козінцев І.П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ : Юрінком-Інтер, 2005. 192 с.
13. Капітал соціальний / О.Г. Стегній. *Енциклопедія сучасної України* / редкол. : І.М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. URL: <https://esu.com.ua/article-9412> (дата звернення: 30.01.2025).
14. Костицький М.М., Кушакова-Костицька Н.В. Філософські проблеми правотворчості. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 1 (27). С. 7–15.
15. Лук'янов Д.В., Погребняк С.П., Смородинський В.С. Теорія держави і права : посібник для підготовки до іспитів / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2018. 196 с.
16. Правотворчість в Україні: перспективи законодавчого врегулювання : збірник наукових праць / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 226 с.
17. Правовий вимір та охорона національного багатства України : монографія / за заг. ред. О.О. Кота та ін. Київ : Алерта, 2024. 320 с.
18. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354–ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
19. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778–VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
20. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145–VІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
21. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
22. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848–VІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 30.01.2025).
23. Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію : законопроект № 7147–1 від 17 жовтня 2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728 (дата звернення: 30.01.2025).

24. Про Науково-консультативну раду при Голові Верховної Ради України : розпорядження Голови Верховної Ради України № 503 від 30 грудня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/21-%D1%80%D0%B3#Text> (дата звернення: 30.01.2025).

25. Сіроха Д.І. Нормотворчість суб'єктів трудового права: проблеми теорії та практики: монографія. Київ : Люмила, 2020. 394 с.

26. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; редколег. : В.І. Шинкарук (гол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

27. Філіппова В.Д. Освітнє право як галузь законодавства України. *Правові новели* : науково-виробничий журнал. 2014. С. 91–96. URL: <http://www.mubip.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/211.pdf> (дата звернення: 30.01.2025).